

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

УДК 378.17

СТАН ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ВИЩОЇ ШКОЛИ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ ТА ЗДОРОВ'Я ЛЮДИНИ

Баштовенко О.А.

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

Досліджено стан проблем освітнього процесу в галузі фізичної культури. Висвітлено значення компетентнісного піходу в галузі фізичного виховання. Розглянуто стан оптимізації навчання у вищих навчальних закладах з метою реалізації професійних завдань. Вказано на необхідність зміни підходів до освіти, що зумовлено самим суспільним поглядом на розвиток людини, її особистих цінностей. Визначено подальші напрями удосконалення підходів до фізичного виховання в системі освіти України.

Ключові слова: освітній процес, фізична культура, оптимізація навчання, здоров'я людини.

Постановка проблеми. Об'єктивні реалії суспільного розвитку України, її інтеграція до світового освітнього простору вимагає перегляду змісту підготовки фахівців, в тому числі й педагогів. Зокрема, акцентується увага на залучення різнобічних аспектів підготовки викладача вищої школи, сприяння формуванню всебічно освіченої та культурної особистості. Технологічна грамотність та належна проектна культура викладача вищої школи сприяє успішному професійному становленню, усвідомленню мети освітнього процесу вищої школи, компетентному виконанню функціональних професійних обов'язків, охоплює коло питань з методологічних основ організації освітнього процесу у вищій школі, сутності та змісту нормативних документів, що визначають організацію освітнього процесу у ВНЗ, а також вирішує стратегічне завдання щодо формування компетенцій, які дозволяють викладачеві вищої школи проектувати та реалізовувати освітні проекти, спрямовані на вирішення ситуації у галузі фізичної культури.

Аналіз останніх досліджень. У дослідженнях Т.Ю. Круцевича (2008), Л.П. Пилипей (2009); М. Канішевського (2008), М.Д. Зубалія (2008), І.О. Салатенко (2016) висвітлено основні напрями вдосконалення системи фізичного виховання студентів вузів та відмічено, що діюча в теперішній час організація фізичного виховання в вузах недостатньо ефективна для підвищення рівня фізичної підготовленості, здоров'я, професійно важливих психофізіологічних якостей значної кількості студентів. Тому, незважаючи на чисельні дослідження вітчизняних і зарубіжних авторів (Л.І. Лубишева, 1999; М.В. Базилевич, 2009; Н.І. Турчина, 2009; О.М. Леготкин, 2004; Пилипей, 2009), актуальною є проблема пошуку ефективних шляхів покращення стану здоров'я, показників фізичної підготовленості та рівня професійно важливих якостей.

Мета освітнього процесу – забезпечення теоретичної і практичної підготовки майбутніх викладачів вищої школи до реалізації професійних освітніх програм і навчальних планів у навчальних закладах України на рівні сучасних державних стандартів; забезпечення формування навичок розробки і використання сучасних освітніх

технологій у педагогічному процесі, здійснення усвідомленого вибору оптимальної стратегії і тактики викладання; створення квазіпрофесійних умов з метою формування практичного досвіду проектування навчально-виховного процесу у вищій школі, сприяння творчому розвитку особистості студента [5].

У результаті вивчення навчальних дисциплін спеціальності студент повинен:

знати: основні цілі та ідеї модернізації вищої освіти України; права та обов'язки учасників навчально-виховного процесу; структуру державних стандартів вищої освіти; вимоги до змісту освітньо-професійної програми молодшого спеціаліста, бакалаврату, магістратури; типові підходи до формування змісту освітньо-кваліфікаційної характеристики спеціальності; сутність сучасних технологій навчання; методологічні основи проектування навчально-виховного процесу; сучасні підходи до проектування, моделювання і конструювання педагогічної діяльності; типологію проектів;

вміти: організувати та аналізувати свою педагогічну діяльність із використанням педагогічного проектування; проектувати робочу навчальну програму дисципліни відповідно до сучасних вимог; проектувати та реалізовувати навчальні заняття згідно з навчальним планом та програмою навчальної дисципліни; забезпечувати послідовність та логічність викладання навчального матеріалу; розробляти і проводити заняття різних видів на засадах проектної технології; аналізувати навчальну та навчально-методичну літературу з метою використання її в освітньому процесі; організувати навчальну діяльність, керувати та оцінювати її результати на засадах педагогічного проектування; застосовувати основні методи діагностики знань і умінь з дисципліни, вносити корективи в процес навчання з урахуванням результатів діагностики; самостійно вирішувати практичні питання інформаційно-документаційного забезпечення науково-педагогічної діяльності; організувати процес самоосвіти [6].

Основна діяльність вищої школи в галузі фізичної культури спрямована на реалізацію законів України:

від 05.09.2017 № 2145-VIII Про освіту;
від 19.05.2015 № 453-VIII Про внесення змін до деяких законів України щодо підтримки дитячо-юнацького спорту та фізичного виховання дітей;

від 24.12.1993 № 3808-XII Про фізичну культуру і спорт;

Указу Президенту України

від 9.02.2016 № 42/2016 Про Національну стратегію з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація»;

Постанов Кабінету Міністрів України

від 01.03.2017 № 115 Про затвердження Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року;

від 30.03.2016 № 248 Про внесення змін до Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу;

від 02.03.2016 № 196 Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України, пов'язаних з проведенням спортивних заходів;

від 09.12.2015 № 1045 Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України;

від 18.09.2013 № 689 Про затвердження норм витрат на проведення спортивних заходів державного та міжнародного рівня;

від 28.12.2011 № 1354 Про затвердження Порядку надання навчальному закладу статусу спеціалізованого навчального закладу спортивного профілю;

від 01.06.2011 № 565 Про затвердження Порядку надання та оплати відпусток для підготовки та участі у всеукраїнських і спортивних змаганнях;

від 05.11.2008 № 993 Про затвердження Положення про дитячо-юнацьку спортивну школу;

від 21.12.2005 № 1251 Про затвердження Порядку організації виїзду дітей за кордон на відпочинок та оздоровлення;

Розпоряджень

від 09.12.2015 № 1320-р Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на період до 2020 року;

від 31.08.2011 № 828-р Про схвалення Концепції Загальнодержавної цільової соціальної програми розвитку фізичної культури і спорту на 2012-2016 роки;

Накази Міністерства освіти і науки України

від 13.10.2017 № 1391 Про підсумки Всеукраїнського огляду-конкурсу на кращий стан фізичного виховання в навчальних закладах системи освіти України;

від 18.01.2017 № 69 Про затвердження Календарного плану фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів Комітету з фізичного виховання та спорту Міністерства освіти і науки України на 2017 рік;

від 31.08.2016 № 125 Про поновлення проведення V Спортивних ігор школярів України 2016 року;

від 13.04.2016 № 50 Про проведення зональних змагань V Спортивних ігор школярів України з гандболу серед дівчат;

від 21.01.2016 № 9 Про проведення V Спортивних ігор школярів України 2016 року;

від 21.08.2015 № 3027 Про затвердження Порядку проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України;

від 19.07.2012 № 829 Про затвердження Порядку проведення атестації тренерів (тренерів-викладачів);

від 23.04.2012 № 491 Про Всеукраїнський огляд-конкурс на кращий стан фізичного виховання в навчальних закладах системи освіти України;

від 01.06.2010 № 521 Про затвердження Правил безпеки під час проведення занять з фізичної культури і спорту в загальноосвітніх навчальних закладах;

від 20.07.2009 № 518/674 Про забезпечення медико-педагогічного контролю за фізичним вихованням учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Потребує розроблення, затвердження та виконання протягом 2016-2020 років державна цільова соціальна програми розвитку фізичної культури та спорту в Україні на період до 2020 року [8].

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Незважаючи на велетенську низку законодавчих актів, стан здоров'я дітей в Україні залишається однією з найбільш гострих соціальних проблем. В останні роки захворюваність дітей 0-17 років становила 1326,3 захворювань на 1000 дітей (у попередні роки – 1261,0). Рівень захворюваності в дітей цієї вікової групи високий у міських (1507,7) і сільських мешканців (1008,0 на 1000 дітей). За останні 10 років показник захворюваності підлітків збільшився в 1,8 раза, у т. ч. на хвороби органів крові – у шість разів, сечостатевої системи у 3,5 раза, нервової системи – у два рази. У дітей, які вступили в перший клас, вдвічі зменшується рухова активність. Перелік рухів призводить до того, що у 15% старшокласників спостерігається гіпертензія, близько 15% має надмірну масу тіла, майже 30% страждає на інші хронічні захворювання, близько 30% дітей мають недостатній фізичний розвиток, порушення опорно-рухового апарату.

Останні наукові дослідження свідчать, що рівень здоров'я студентської молоді та випускників вищих навчальних закладів країни також викликає тривогу. За даними медичних обстежень та опитувань, із 10 студентів дев'ять мають відхилення в стані здоров'я; на 100 студентів припадає близько 95 і більше захворювань різної етіології, а 30% перебуває на диспансерному обліку. Майже половина складу студентів (46,5%) не відповідає середньому рівню нормативу фізичної підготовленості, що гарантує стабільне здоров'я. Не можна не погодитися з тим, що проблема формування здорового способу життя підрастаючого покоління постає перед нами як медична, психологічна [4], педагогічна, соціальна, тому що здоров'я проявляється на фізичному, психологічному, соціальному рівнях. На сьогодні в Україні діють державні програми, спрямовані на пропаганду здорового способу життя, створено мережу «Центрів здоров'я», відкрито безліч різноманітних спортивних клубів, але значних позитивних зрушень у покращенні фізичного, духовного, психічного, соціального здоров'я школярів і студентів не відбувається.

Мета роботи: висвітлити сучасний стан проблеми фізичного виховання студентів ВНЗ.

Викладення основного матеріалу. Створення здоров'язберігаючого освітнього середовища є головною передумовою поліпшення здоров'я учнівської та студентської молоді, що передбачає раціональне планування навчального навантаження на організм; гармонійне поєднання її рухової активності з розумовою діяльністю; організацію збалансованого харчування тощо [3].

Теоретичний аналіз науково-методичної літератури (М.Ф. Сауткин, 1985; А.Б. Артемов, 1991; І.А. Анохін, 1995; Р.В. Александрова, 1999; В.П. Зайцев, 2000; С.А. Савчук, 2002; О.Я. Кібальник, 2008; та ін.) показав, що для того, щоб домогтися результатів у поліпшенні фізичної підготовленості, підвищенні рівня здоров'я студентської молоді, потрібні принципово нові підходи, засоби та технології, котрі мають відповідати індивідуальним особливостям студентів, сприяти максимально ефективній реалізації їхніх інтересів, схильностей та здатностей.

Сьогодні відбувається докорінна зміна підходів до освіти та соціокультурної політики, що зумовлено самим суспільним поглядом на розвиток і переорієнтацією людини, її особистих культурних якостей. У новому столітті зростає розуміння того, що тільки людина є одночасно початком і кінцевою метою будь-якого соціального розвитку, а Декларацією прав людини, прийнятої ООН, визначається, що освіта має бути спрямована на загальний розвиток людини. Це принципове положення є майже в усіх сучасних зарубіжних програмах розвитку освіти і в Україні зокрема. Кардинальні зміни, що відбуваються в усіх сферах життєдіяльності суспільства, вимагають нових підходів щодо формування гармонійно розвиненої, суспільно активної, фізично досконалої, здорової особистості [2].

Пріоритетними завданнями системи освіти є виховання в особистості відповідального ставлення до свого здоров'я та здоров'я оточуючих як до найвищої індивідуальної та суспільної цінності, визначення подальших напрямів удосконалення фізичного виховання в системі освіти України.

Вивчення стану фізичного виховання здійснювалось із використанням методу теоретичного аналізу та узагальнення, статистичних спостережень за розвитком фізичної культури і спорту України, нормативних актів і законів, які діють у цій сфері. Державний стандарт вищої освіти в Україні – нормативні документи, що регламентують організацію навчального процесу у вищій школі України надає рекомендації щодо реалізації компетентнісного підходу в ході проектування навчального виховного процесу у вищій школі.

Основні напрямки роботи з фізичного виховання у вузі

У фізичному вихованні студентів можна виділити наступні основні напрямки: загальнопідготовчий напрям, спортивний, професійно-прикладний, гігієнічний, оздоровчо-рекреативний, лікувальний.

Загальнопідготовчий напрям забезпечує всебічну фізичну підготовку студентів і підтримку її на рівні вимог державної програми фізичного виховання. Засоби: загально-розвиваючі вправи

без предметів і з предметами, легка атлетика, плавання та інших.

Спортивний напрям забезпечує спеціалізовані систематичні заняття одним з видів спорту у відділеннях спортивного вдосконалення, а також участь у спортивних змаганнях з метою підвищення рівня спортивної майстерності.

Професійно-прикладний напрям сприяє використанню засобів фізичного виховання в системі наукової організації праці. Останнє відноситься, насамперед, до тих спеціальностей, професійна діяльність у межах яких вимагає специфічної фізичної підготовленості.

Гігієнічний напрям передбачає використання засобів фізичного виховання для відновлення працездатності і зміцнення здоров'я. Засоби: ранкова гігієнічна гімнастика, загартовування, раціональний режим навчання і відпочинку, харчування у відповідності до вимог гігієни, оздоровчі прогулянки.

Оздоровчо-рекреативний напрям передбачає використання засобів фізичного виховання при організації відпочинку та культурного дозвілля у вихідні дні й у період канікул для зміцнення здоров'я. Засоби: туристичні походи, екскурсії, рухливі ігри.

Лікувальний напрям забезпечує відновлення здоров'я в цілому або окремих функцій організму, знижених або втрачених в результаті захворювань, травм [7, 8].

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності нашого суспільства. Не стала винятком і освіта, особливо вища школа. Держава Україна шукає шляхи і орієнтири на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. У сформованих ринкових відносинах, коли можливості державної підтримки спорту істотно обмежені і відбувається його комерціалізація і професіоналізація, вища школа змушена відповідно до Болонського процесу, оптимізувати підготовку майбутніх фахівців, шукати нові шляхи впровадження фізичного виховання, що сприяють збереженню та зміцненню здоров'я, формуванню особистісного потенціалу студентської молоді.

Проте, у сучасних умовах суспільство України виявилось не готовим усвідомити значення фізичної культури і спорту для виховання гармонійно розвиненої особистості та зміцнення здоров'я студентської молоді. Нормативно-правові реформи, які часто є суперечливими, невиправдано затяглися, внаслідок чого суттєво знизилася ефективність системи управління студентським спортом. Представники спортивної науки, вчені нашої країни не в повній мірі здійснюють предметний аналіз проблем фізичного виховання студентської молоді та студентського спорту в цілому, недостатньо шукають шляхи розвитку спортивно-масової роботи зі студентською молоддю [2, 3].

Роботи вчених країн з подібними соціально-економічними системами – Білорусі: В. Кулик (2001); Російської Федерації: В.К. Бальсевич (1999), О.В. Долженко (2000), Г.А. Лукічев (2000), С.А. Носкова (2003), Н.І. Ніколаєва (2003); В.Ф. Костюченко (2003) є актуальними і вимагають серйозного переосмислення й адаптації до

сучасних умов розвитку фізичного виховання студентської молоді в Україні.

Нова європейська дійсність, в тому числі можливості вільного переміщення фахівців в державах Європейського Союзу, вимагає нових підходів у регулюванні ринку праці та його забезпечення фахівцями. Болонський процес спрямований на реформування вищої освіти У реформуванні європейського освітнього простору сформульовані такі основні завдання: збільшити кількість працевлаштованих випускників, підвищити мобільність випускників ВНЗ, потенціал конкурентоспроможності випускників ВНЗ у світі.

Процес вдосконалення фізичного виховання у Вищій школі, носить об'єктивний характер і проходить еволюційно, тобто відбувається історичний перехід від традиційної системи фізкультурної освіти, яка акумулює в собі кращі розробки, до осмислення інших проблем фізичної культури: психологічних, соціологічних, культурологічних. Поступово зміщуються акценти: від біологічного до соціального, від фізичного – до духовного, від організму до особистості.

Висновки та пропозиції. Складність і неоднозначність проблем, які виникли в останній час у сфері фізичного виховання і спорту, вимагають розробки нових концептуальних підходів до формування системи кадрового забезпечення галузі, які дозволяють всебічно визначити нові тенденції, забезпечити відповідність кадрової політики державним інтересам у цій сфері та потребам ринку праці. В основі такого підходу лежить розробка стандартів фізкультурної освіти, які встановлюють вимоги до змісту, обсягу

і рівня підготовки кадрів. Навчальна програма з фізичної культури для студентів вищих навчальних закладів, затверджена Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України передбачає заняття з фізкультури: з 4-річним річним терміном навчання для 1-3 курсів а з 5-річним терміном навчання – 1-4 курсів. На практиці сьогодні в більшості вузів країни заняття з фізкультури проводиться тільки на 1 і 2 курсах навчання. А в деяких приватних університетах заняття з фізкультури навіть не передбачені навчальною програмою Вузу. Спортивні клуби, в яких відбувалося формування фізичної культури молоді, централізація і впровадження досягнень в галузі, пропагування спорту, здорового способу життя припинили своє існування.

Україна як частина європейського освітнього простору, не може не враховувати сучасні тенденції у вищій європейській освіті. Підтримуючи цей процес вона повинна найближчим часом змінити нормативно-правову базу для інтеграції вищої школи України в загальноєвропейську систему вищої освіти. Щоб не опинитися в позиції захоплених знезацька, необхідно вивчати тенденції реформування системи підготовки спеціалістів в Європі в галузі фізичної культури і прогнозувати шляхи зближення. Вітчизняні фахівці з фізичної культури на сьогодні перебувають у пошуку шляхів реформування системи підготовки фізкультурних кадрів, що відповідають Європейським стандартам. Саме їм в найближчому майбутньому належить здійснити на практиці в українській вищій школі кардинальні зміни, які визначені Болонським процесом.

Список літератури:

1. Болюбаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих закладах освіти. – К., 1997. – 63 с.
2. Долгова Н. Організаційна діяльність структурних підрозділів Вишів з фізичного виховання та спорту: досвід європейських університетів / Н. Долгова // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2015. – № 34(2). – С. 36-40.
3. Лисяк В. М. Оцінка впливу фізичної культури та спорту на формування особистих якостей студентів / В. М. Лисяк // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. науковий журнал – Харків: ХОВНОКУ, ХДАДМ, 2010. – № 8. – 132 с.
4. Лисак І. Вплив фізичних вправ на розумову працездатність студентів вищих навчальних закладів / І. Лисак, П. Яремчук // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту. – 2015. – № 33(1). – С. 51-54.
5. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах: Наказ М-ва освіти України від 02.06.93 № 931. Про порядок розробки складових нормативного та навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців з вищою освітою: Наказ М-ва освіти України від 31.07.98 № 285.
6. Пилипей Л. П. Ефективність проектування ППФП на основі сформованості мотиваційної сфери у студентів / Л. П. Пилипей // Збірник наукових праць з галузі фізичної культури та спорту «Молода спортивна наука України» – Львів: 2009, Вип. 13, Т. 2. – С. 133-138.
7. Турчина Н. І. Педагогічні особливості моделей фізичного виховання студентів ВНЗ на різних курсах навчання: дис. ... канд. наук: 24.00.02 / Турчина Наталія Ігорівна. – Київ: 2008. – 228 с.
8. Шкрєбтій Ю. М. Напрями реформування системи фізичної культури і спорту в Україні / Ю. М. Шкрєбтій // Актуальні проблеми фізичної культури і спорту: Зб. наук. праць. – К.: Науковий світ, 2004. – № 4. – С. 5-11.

Баштовенко О.А.

Измаильский государственный гуманитарный университет

СОСТОЯНИЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОЦЕССА ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ В ОТРАСЛИ ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ И ЗДОРОВЬЯ ЧЕЛОВЕКА

Аннотация

Исследовано состояние проблем образовательного процесса в отрасли физической культуры. Отражено значение компетентного подхода в отрасли физического воспитания. Рассмотрено состояние оптимизации учебы в высших учебных заведениях с целью реализации профессиональных заданий. Указано на необходимость изменения подходов к образованию, что предопределено самим общественным взглядом на развитие человека, его личных ценностей. Определены дальнейшие направления усовершенствования подходов к физическому воспитанию в системе образования Украины.

Ключевые слова: образовательный процесс, физическая культура, оптимизация учебы, здоровье человека.

Bashtovenko O.A.

Izmail State University of Humanities, Ukraine

THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER SCHOOL STATE IS IN INDUSTRY OF PHYSICAL EDUCATION AND HEALTH OF MAN

Summary

The state of problems of educational process is Investigational in industry of physical culture. The value of professionalism is reflected in industry of physical education. The state of optimization of studies is considered in higher educational establishments with the purpose of realization of professional tasks. It is indicated on the necessity of change of going near education, that predefined by a public look to development of man, his personal values. Further directions of improvement of going are certain near physical education in the system of formation of Ukraine.

Keywords: educational process, physical culture, optimization of studies, health.